

HUBrussel – Katholieke Universiteit Brussel
Campus Koningsstraat 336
1030 Brussel

2007-2008

Vechten voor vrijheid

Het beleg van Mechelen in 1303

Bij:

Lodewijk van Velthem, *Voortzetting van de Spiegel Historiae*, vijfde partie, vierde boek, vs.4476-v.4805

Jan van Boendale, *Brabantsche Yeesten*, vijfde boek, vs.275-v.414

Middel nederlandse Kronieken
Prof. Dr. Remco Sleiderink

Sarah 'T Joncke
Annelies David
BA 3 TLK NE

INLEIDING

Met de volgende fragmenten bevinden we ons aan het begin van de 14^e eeuw. De Guldensporenslag is net achter de rug, en overal doorheen Europa revolteren de steden, naar het voorbeeld van de Vlamingen. Zowel in Italië, Frankrijk als Zwitserland laten zij van zich horen, en ook in België komen er op verschillende plaatsen opstanden. Tot op dat moment hadden de ambachten nauwelijks wat te zeggen gehad in de steden, maar aangespoord door de recente gebeurtenissen probeerden zij een betere positie voor zichzelf te verwerven.

Al in 1303, pas één jaar na de Vlaamse overwinning, reageerden de Mechelaars tegen de machtspositie die de Brabantse hertog Jan II in hun stad innam, door de man die zijn belangen in Mechelen behartigde, maar niet erg geliefd was bij het volk, te vermoorden. Na dit voorval vluchtten de edellieden en de burgerij uit de stad en deden ze hun beklag bij de hertog. De hertog kon hierna niet anders dan dit te bestraffen, aangezien hij geen slecht voorbeeld wou stellen voor de andere steden. Met vazallen uit Antwerpen, Lier, Brussel en de Kempen omsingelde hij de stad en stak hij de huizen rond de stadsmuur in brand.

Aangezien de twee legers van de hertog aan verschillende kanten van de stad gelegerd lagen, en gescheiden waren door de Dijle, was er geen communicatie mogelijk en ontstonden er wel eens misverstanden. Zo dachten de Antwerpenaren op een zeker moment verkeerdelijk dat er een vrede was afgekondigd. Het was echter enkel een poging van de geestelijkheid binnen de stad Mechelen om de Paasdagen niet te ontheiligen door een korte wapenstilstand af te roepen. De Antwerpenaren dachten echter dat dit een volledige vrede was, en lieten hun verdediging verzwakken, waardoor de Mechelaars van de verwarring gebruik konden maken om een succesvolle uitval doen.

De hertog slaagde er echter in om hen terug te dringen en zorgde ervoor dat de stad volledig werd afgesloten, waardoor er geen voedsel of drank meer ingevoerd kon worden en er een hongersnood ontstond in de stad. In een soort laatste wanhoopspoging braken de Mechelaars opnieuw uit, maar ze werden ook ditmaal met het leger van de hertog geconfronteerd. Bij Rupelmonde werd dan de beslissende slag gestreden waarbij Mechelen het onderspit moest delven. Mechelen gedroeg zich echter niet als de onderdanige verliezer, maar stelde, integendeel, zijn eisen bij de onderhandelingen over de vrede. Ook de hertog stelde zijn eisen en uiteindelijk konden ze tot een overeenkomst komen waar zowel de Mechelaars als de hertog zich in konden schikken.

Zowel Lodewijk van Velthem als Jan van Boendaele behandelen deze episode uit de Mechelse geschiedenis. Ze schrijven beiden aan het begin van de 14^e eeuw, vlak na de gebeurtenissen in Mechelen die dus nog vers in hun geheugen zullen gelegen hebben. Zoals alleen al aan de lengte van de fragmenten te zien is, hebben ze echter elk hun eigen unieke stijl en individuele aanpak en laten ze door meer of minder nadruk op bepaalde aspecten te leggen hun persoonlijke kijk op de gebeurtenissen doorschemeren.

DE VERTALING

Lodewijk van Velthem, *Voortzetting van de Spiegel Historiae*, vijfde partje, vierde boek, vs.4476-v.4805

10. HOE DE HERTOOG MECHELEN IN EEN HINDERLAAG LOKT

In het jaar 1303 ontstond er openlijk een oorlog in Brabant. De inwoners van Mechelen wilden van partij veranderen en de banden met Brabant verbreken. Hierom wilde de hertog Mechelen omsingelen hetgeen hij ook deed met een groot leger. Aan de ene zijde kwamen Leuven en Brussel met verschillende dorpen ter verdediging en sloten het [Mechelen] zo dicht in dat men het godweet wel met een steen kon treffen. Daar bevonden ze zich lang en breed van de Brusselpoort tot Hanswijk. De inwoners van Antwerpen lagen op dezelfde manier aan de andere kant met veel volk dat hen van uit het land van de Rijn te hulp was gekomen. Uit Lier en omstreken en vanuit Opbergen waren de oorlogvoerenden van de Kempen gestuurd; dat is wel te verstaan. Het was op Goede Vrijdag dat deze oorlog plaatsvond en dat men Mechelen belegerde. Nu was het zo dat de Dijle tussen dit leger liep zodat ieder in zijn verschansing moest blijven en niet mocht uitkomen al dacht hij dat het goed was. Dus moesten ze gescheiden blijven.

Ondertussen werd er een vrede afgekondigd en terwijl hadden alle Mechelaars die uitsliepen en de Antwerpenaars aan de andere kant, die van de strijd niets wisten, geen bescherming want ze dachten in hun vermoeidheid dat er vrede gesloten was. Zo werden ze misleid in deze gedachte.

Toch weerstonden ze de bende maar een ridder, heer Gerard, een dappere jongeman sneuvelde daar want hij kwam als eerste met hen in aanraking vooraleer de anderen klaar waren. Ze moesten toen weer binnengaan en sloten onmiddellijk de poorten. Dit was precies op Paasavond. Sommigen reden tot bij de poorten. Daar mengden ze zich in het strijdgewoel met de een of de ander van onze mensen wanneer men in angst naar buiten stormde.

Op een gegeven moment circuleerde er een groot gerucht: de Mechelaars vallen aan. Maar ik denk niet dat ze dit ooit wilden, bewust en onbewust, want met één tand een heel land aanvallen, dat zou een zware opgave zijn. Ze waren zeer angstig maar hadden al hun hoop gesteld op de inwoners van Luik want daar was er een heer die liet weten dat Luik zou komen om Mechelen bij te staan. Maar weet het volgende, hij wou zelf van daar [Mechelen] zijn. Mij verwondert ten zeerste hoe zulke verstandige mensen wilden verklaren hoe de Luikenaars

zouden komen om hulp te bieden. Wisten ze niet dat menig dapper sergeant in Brabant verbleef? Het zou vele dagen duren vooraleer de Luikenaars hen zouden verslaan en door het land van de hertog zouden trekken.

Tenslotte, als op Paasavond, beval de hertog op dat moment in te pakken en van daar weg te gaan. Men zou de zaak anders aanpakken. Dus trokken ze elk spoedig naar huis en lieten Mechelen voor wat het was.

11. HOE MEN VERBOOD DAT ER GOEDEREN NAAR MECHELEN WERDEN AANGEVOERD

Toen ze van Mechelen weggegaan waren, liet de hertog spoedig soldaten klaar maken en liet hen opstellen in Vilvoorde om te beletten dat de Mechelaars zouden buiten komen. Ook aan de kant richting Leuven rond Meerbeke, op een welbepaalde plaats, lagen er soldaten die waakten of de Mechelaars buitenkwamen. Aan de andere kant van Mechelen, zoals wij het vernamen, lagen soldaten die de stad bewaakten vanuit de verte zodat er niemand zou binnengaan die hen enig voordeel zou kunnen brengen. Zo was Mechelen langs alle kanten bezet van Pasen tot Pinksteren.

Een keer waren ze uitgetrokken richting Hofstade, inderdaad, en ze hadden gebluft tot Leuven te kunnen gaan en alles te bemachtigen wat ze vonden en wat ze in handen konden krijgen. Toen ze waren uitgevaren, werden ze een paar mensen gewaar. Nog geen 40 man, dat is wel duidelijk. Deze trokken een stoutmoedig gezicht en riepen luid. Ze botsten op de troepen die uit Mechelen tevoorschijn gekomen waren die zo onversaagd leken dat ze zouden gaan waar ze wilden met speer en schild. Van zodra ze het lawaai hoorden, hoewel ze niemand zagen aankomen, vluchtten ze zo snel mogelijk weg en meteen kwamen er bij sommigen drie of vier, die wel naar daar waren gereden, zo dichtbij dat ze riepen:

‘Ge blijft gevangen! Dood ze! Neem hen gevangen! Laat hen niet ontsnappen!’

Zo joegen ze die vier zo’n schrik aan dat die in Hofstade aan de rivier, waar er een brug lag over het water, zodanig drongen om ongehinderd over de brug te geraken dat er een paar onmiddellijk in het water vielen en er moesten uitzwemmen. Hun bondgenoten besteedden er nauwelijks aandacht aan want ze lieten hen daar achter en vluchtten zodat ze konden ontsnappen. Niemand hoorde ooit zulk geluid noch een zo grote schande zoals ze daar onderling meemaakten toen ze bijna alle 40 volgden. Ze kwamen bevreesd in de stad alsof ze allemaal krachteloos waren. Hierna waren er nog uittochten.

Ze waren een keer tot Zemst gekomen en bestormden de toren, heb ik vernomen, maar lang hebben ze daar niet vertoefd want diegenen die in Vilvoorde gelegerd lagen, trokken

daarnaar toe. Toen keerden ze weer naar de stad. Zo beproefden ze hem [de hertog] onophoudelijk, maar ze werden opnieuw binnen gedreven.

Zo duurde het tot Pinksteren dat ze ingesloten waren. Alle wegen, groot en klein, die daar liepen, waren door gras en onkruid overwoekerd alsof er nooit een weg had gelegen. Rond Pinksteren begon de voedselvoorraad te slinken en de belofte die de Luikenaars in de stad maakten, kwamen ze niet na. Hierom verzonnen ze menig list. Er was een zeker iemand die Tobber heette aangezien velen aannamen dat hij nadacht. Ze hebben toen een list gevonden en die zal ik u nu verhalen.

12. HOE DIE VAN MECHELEN UITTROKKEN

Wees na deze woorden van hulp maar zeker dat de Mechelaars wilden uittrekken en zich naar Antwerpen wilden haasten met veel schepen via de Dijle. Daarom werden er velen opgeroepen die deze plicht zouden vervullen. Met vrolijkheid en grote vreugde bemanden ze de schepen. Ze vreesden geen hinder want zo goed waren de schepen met het nodige uitgerust. Er was een schip op die tocht dat hoog boven de anderen uitstak. Het was bestand tegen elke oorlog en van voor tot achter bewapend. Niemand, dachten ze, zou aan dit schip schade kunnen berokkenen. Hierin zaten de Tobber en een andere edelman die eerst ter plaatse wilden zijn. Ze trokken daarheen op een manier of ze zouden iedereen die ze maar wilden, onderwerpen. Ze hadden eveneens de vrijheid allen verslaan tot in Antwerpen, tot op de rivier al wilden ze zeggen: nu brengen we alles mee, groot of klein. Zo hoorde men hem pralend zeggen. De Tobber sprak zo'n moedige en dappere taal dat men stellig dacht dat hij allen die hij vond zou onderwerpen en voor hem zou brengen. Men zei dat hij ook had lopen bluffen dat hij van een hertog zou eten die gebraden was. Deze mocht bij hem genade afsmeaken toen hij later gevangen was. Dat verwonderde mij zonder twijfel.

Nu maakten de schepen voort. De Antwerpenaars hadden het vernomen en ze maakten op de oever schepen gereed die sterk, nuttig en stevig waren voor hun onderneming. Spoedig voeren ze de Mechelaars tegemoet met dappere en stoere kerels, zonder twijfel. Ze ontmoetten de Mechelaars die, vol onstuimigheid zolang ze niemand zagen, daar naartoe waren gekomen. Maar toen ze de schepen zagen komen, begaven de harten van sommigen het en wilden ze voorwaar dat ze daar nooit gekomen waren. Zo begonnen enkele schepen te naderen en men sloeg erin met haken en de ene werd naar de andere getrokken. Ze sloegen in het rond zonder iets te ontzien met krachtige slagen. Dat grote schip, die grote sloep die van Mechelen was gekomen, werd door sommigen op het ondiepe getrokken zodat het op dat

moment nergens meer heen kon. De mensen die in de buurt woonden en het lawaai en geschreeuw hoorden, kwamen dichterbij en stonden die van Antwerpen bij.

Zo werden de Mechelaars overrompeld en gevangengenomen. Degenen die zich in de snelle schepen bevonden, ontsnapten en zijn teruggevaren naar Mechelen om het nieuws aan de rest van de stedelingen te melden. Hierom ontstond er daar groot tumult. Ze dachten dat ze nu wel onderworpen zouden worden. Het grote woord, de grootspraak, werd geheel en al bedaard. Vleien leek hen het beste, wat het ook is, weet dit wel. Die van Antwerpen hadden vrij spel met hun gevangenen en keerden om.

Ze zwegen nu als een stomme, zij die ervoor zo dapper leken en iedereen naar hun hand wilden zetten. Ik denk dat de Tobber met zijn dappere kameraden nu wel stil is en zijn veroordelingen tussen zijn tanden fluistert. Had hij zijn armen en handen zo gebruikt in het gevecht zoals hij beloofd had voor hij in de strijd kwam, zou hij velen kwaad gedaan want hij had allen die zijn pad kruisten, verdreven. Dan hadden hij en zijn gezellen samen terug naar huis kunnen varen.

13. HOE ER VREDE WERD GESLOTEN MET DE HERTOOG

Hoor nu meer hierover hoe er vrede kwam tussen de hertog en de stad. Spoedig werd daar de stadsvrede afgekondigd zodat de ene terug naar de ander mocht varen om zaken te laten verklaren die ze wilden ondernemen. Het volk dat daar [in Antwerpen] gevangen was, zouden ze zeer graag terugkrijgen, zo wisten ze te beginnen. Hierna werd een dag vastgelegd om goed te maken wat zij de hertog hadden aangedaan. De bemiddelaars bepaalden snel wat de Mechelaars moesten doen om het goed te maken met de hertog. Eerst erkenden ze zijn recht dat ze in de oorlog verplicht waren om hem te volgen waarnaar hij voer. En waar zijn andere steden in oproer waren, daar moesten ze allemaal meevaren. Daar stemden ze mee in. Dat beloofden ze daar. En ze deelden hem ook mee dat de vismarkt van hem was en bovendien dat ze hem wilden hebben als heer. Verder maakten ze hem daar vele beloftes die ze niet lang zullen houden. Wanneer ze enigszins afkoelen, zullen ze afstand van hem doen en een andere heer aannemen. Ze legden er zich dus niet volledig op toe al huldigden ze hem 3 keer per jaar. Ze onderzochten volgende dingen tot op de bodem: dat ze de hertog zouden eren en dat ze een grote bedevaart zouden houden omdat ze ten einde raad waren.

Er was eveneens besproken de vesting af te breken zodat men er langs alle kanten zou over kunnen komen en rijden alsof het een vlak land was. Hierna werden de gevangenen aanstonds ongedeerd bevrijd. Toen dit [de overeenkomsten] aan beide kanten was toegestaan,

beval de hertog de dorpingen die op 3 mijl daarvandaan woonden om spoedig naar Mechelen te trekken en de vesting met de grond gelijk te maken. Toen kwamen de dorpingen en braken de muur bereidwillig af. Bij verscheidene poorten maakten ze een gat waar men goed kon doorrijden. En terwijl dat dit gebeurde, dat de mensen afbraken, werd er heimelijk een plan op touw gezet dat men dit snel zou doen en dat ze daarna die gaten die daar gemaakt waren terug dicht zouden maken. Voor geld werd daar alles geregeld wat Brabant later nog zou berouwen. Hiermee kwam hieraan een einde.

Jan van Boendale, *Brabantsche Yeesten*, vijfde boek, vs.275-v.414

4. DE OORLOG VAN HERTOG JAN EN DE MECHELAARS

Toen de andere Jan ongeveer negen jaar hertog was geweest, voorwaar, kwam hij in oorlog en onenigheid met de stad Mechelen en ik zal u zeggen hoe.

Het gebeurde zo. De bisschop van Luik had zijn recht over de stad Mechelen overgedragen aan de hertog zodat hij daarbinnen zijn eigen bestuurders kon aanstellen en zich de stad kon toeëigenen. Nu gebeurde het niet lang na dat ogenblik dat het volk een goede man van de stad verwondde (zodat het volk werd gehaat door de goede mensen overal zoals ik u hier zal vertellen.) De hertog die dit vernam, kwam kwaad met ridders en knapen gewapend naar Mechelen omdat hij de wandaad van de knechten van de ambacht wilde bestraffen. Want de andere stedelingen ontruimden de stad omwille van deze onenigheid. Ze waren bang van het volk en hun jammerklachten bereikten de hertog.

Toen de hertog dus daarheen [Mechelen] kwam, waren ze in de stad bevreesd en waren ze ervoor op hun hoede dat de hertog in een vlaag van woede te haastig zou straffen (zoals hij tevoren had gedaan in Antwerpen waar men mensen van het leven beroofde wat beter niet gebeurd was) en sloten hun poorten voor de hertog en de zijnen. Hierom was de hertog kwaad en hij omsingelde de stad. Hij stak huizen in brand die hij buiten de stadsmuur aantrof. Het was Witte Donderdag in de goede week. Antwerpen, Lier en het volk van Limburg bevonden zich samen aan die kant van de stad richting Rijn. De hertog lag op hetzelfde moment met die van Brabant ongeschaard aan de andere kant van Mechelen richting Brabant zodat noch de enen noch de anderen, wat ze er ook voor zouden willen ondergaan, in de stad mochten komen.

Minderbroeders en Jacobijnen liepen snel en deden moeite om de twist tussen de hertog en de stedelingen op te lossen. Zodanig dat die van Antwerpen en die van Lier zonder twijfel dachten dat de vrede gesloten was. Hierop gingen ze om met de gelukkigen buiten de muren in het vertrouwen dat er vrede was. De Mechelaars, die dit opmerkten, kwamen naar buiten met hun mensen en eer men het wist, waren ze tot aan het leger gekomen en ze sloegen goede mensen dood naar harte lust. De schade was groot. Het ander volk ontsnapte waar het kon, hier en daar. Daar ter plekke sneuvelden heer Gerard van Vorselaar, een vrome man, en heer Godevaert van Lier. Nochtans twee dappere en schone ridders die zich schaamden om te vluchten. En daarbij moesten ook twee koene en dappere knapen die meegedaan hadden in veel gevechten daar het leven laten waar hun vrienden om rouwden.

Zo bleef de oorlog duren tot de oogst afnam en de hertog overal aan zijn mensen verbood om goederen in de stad te brengen die men kon eten of drinken. En als ze buitenkwamen om iets te verwerven, werden de mensen dikwijls van kant gemaakt met hopen hier en daar. Zo joegen ze hen veel schrik aan en ze berokkenden hen kwaad wanneer ze konden. In hun gedrag schenen ze dapper en arrogant wat hun volk nog zou ontgelden.

5. HOE DIE VAN MECHELEN OVERWONNEN BLEVEN AAN DE RIVIERMOND BIJ RUPELMONDE

Toen die van binnen de schaarste zagen van hun koren en levensmiddelen werden ze zo vastberaden dat ze sterke, hoge en brede schepen gingen bouwen bestemd voor de strijd. Ze hoopten daarmee te varen naar waar ze maar wilden zonder iets of iemand te ontzien en zonder dat iemand het kon beletten. Met man en macht trokken ze uit met brandend zwavel. Het was zo vreselijk en huiveringwekkend alsof het de duivel uit de hel was met zijn gezellen, daar beneden, die uittrok richting Schelde naar de hulp van de hertog die zich hiertegen verdedigde en erop voorzien was. Ze verzetten zich toen meteen krachtig per schip boven Rupelmonde waar het treffen zo scherp was want men schoot en wierp verschrikkelijk aan beide kanten. Elk ging de ander dapper bestrijden zoveel ze konden. Voor dag en dauw begonnen ze zodanig dat er op het scherpst van de snee werd gestreden tot lang na het ochtendgloren. De Antwerpenaars kwamen krachtig toegelopen en gingen schieten, werpen en slaan zodat de Mechelaars ten onder moesten gaan en, overwonnen in de strijd, bleven de beste van hun partij samen daar gevangen achter en verloren er het leven. Een paar verdronken en niet velen konden ontsnappen.

De moeite noch kosten die ze gespaard hadden voor de schepen was verloren, dat is waar, want sommige van hun schepen bleven daar. Veel van hun besten waren naar Antwerpen gevoerd en bleven overheerst zodanig dat ze graag vrede sloten en nooit meer oorlog voerden met de hertog, hun heer.

NASCHRIFT

In bovenstaande teksten wordt tweemaal hetzelfde onderwerp behandeld, maar dit wordt op zeer uiteenlopende manieren gedaan. De stelling die wij naar voren willen brengen is dat Velthem in zijn kroniek meer subjectief en ideologisch te werk gaat terwijl Boendale de feiten veel objectiever en historischer weergeeft.

Het idee dat Velthem niet zozeer als een historisch nauwkeurige geschiedschrijver, maar meer als een ideologische opvoeder moet gezien worden, wordt eerder al naar voren geschoven door Thea Summerfield (Summerfield: 1998), en in mindere mate ook door Remco Sleiderink (Sleiderink: 2005). Aan de hand van een episode uit de Engelse geschiedenis die in de kroniek wordt vergeleken met de Arthurstof tonen zij aan dat het er bij Velthem niet zo zeer, of toch zeker niet enkel, om ging om de gebeurtenissen aan het Engelse hof accuraat weer te geven, dan wel om een voorbeeld te stellen van hoe een koning met zijn volk dient om te gaan, en hoe diens onderdanen zich ten opzichte van hem moeten gedragen. Ook in het artikel van A.L.H. Hage (Hage: 1989) wordt de stelling verdedigd dat Velthem's *Spieghel Historiael* duidelijk van een didactische en pedagogische aard is, veel meer dan zijn voorgangers. Analoog met deze artikels willen wij aantonen dat Velthem ook in dit deel van zijn kroniek een ideologische bijbedoeling heeft. Het gaat hier dan niet zozeer om de voorbeeldfunctie van één persoon, maar over de 'omgekeerde voorbeeldfunctie' van een stad. Velthem wil zijn publiek leren dat een stad zich niet zomaar tegen zijn hertog moet keren, en als ze dat wel doen, hun pogingen toch gedoemd zijn te mislukken. Net zoals in de episode die Summerfield en Sleiderink bespreken worden eigenlijke historische feiten zo verteld, dat ze eerder een moraalles zijn, dan een puur historische weergave. Velthem manipuleert de stof met stijlmiddelen die we bij Boendale niet, of in veel mindere maten terugvinden in deze episode. We zullen dit proberen staven aan de hand van fragmenten waarin duidelijk wordt dat Velthem niet zomaar objectief de feiten doorgeeft, maar partij kiest in het geschil door zelf tussen te komen in de tekst, door een zeer bewuste woordkeuze, en door de ironische toon die hij gebruikt. Verder zullen we ook het feit bespreken dat bepaalde aspecten van het geschil zowel bij Boendale als bij Velthem volledig genegeerd worden.

Een eerste bewijs dat Velthem subjectiever te werk gaat vinden we in de frequente tussenwerpsels in zijn tekst. Hij komt als verteller, naast de gewoonlijke tussenwerpsels die ons verzekeren dat het verhaal waar is en door andere bronnen tot hem is gekomen, ook in het verhaal tussen met zijn eigen mening over de feiten. Door deze tussenwerpsels wordt het zeer

duidelijk dat hij niet kiest voor de kant van de Mechelaars, maar hen eerder ziet als dom en overmoedig.

Mi wondert oec sere van vroeden lieden
Hoe si wilden dit bedieden,
In wat manieren ende oec hoe,
Hoe die van Ludeke soude comen toe
Om hem enige hulpe te doene.
(Velthem: 4,4538 – 4,4542)

Velthem laat hier blijken dat het nogal naïef is om te rekenen op hulp van buitenaf, die overduidelijk nooit tot in de stad kan komen. Hij laat het publiek duidelijk merken dat hij vindt dat het van weinig inschattingvermogen getuigt van de kant van de Mechelaars. Verder valt hij Mechelen, of toch een van hun leiders, Tobber, aan.

Haddi alse wel geroerd sine hande
Ende den arm int gevechte,
Alsi siere tonge hadde plechte
Eer hi daer te stride in quam,
Hi maecte den menigen gram,
Want hi had al verslegen
Dat hem waren comen jegen,
So mocht hi ende sine gesellen twaren
Weder thus wesen gevaren.
(Velthem: 4,4722 – 4,4730)

Velthem beschuldigt hem hier van grootsprekerij. Had hij nu maar eens meer gedaan dan gesproken, dan had Mechelen misschien nog wel een kans gemaakt om de strijd te winnen. Opnieuw zien we dat Velthem niet hoog oploopt met Mechelen en zijn inwoners. Dit specifieke fragment is daarnaast ook zeer ironisch. Moest Velthem vandaag geleefd hebben zou hij het ongetwijfeld uitgedrukt hebben met ‘de beste stuurlui staan aan wal’, al lijkt hij nu al duidelijk te zeggen ‘geen woorden, maar daden’!

Als we dit vergelijken met de tekst van Boendale, dan valt de complete afwezigheid van zulke tussenwerpsels enorm op. De tekst is objectiever. Boendale geeft slechts twee maal een vermelding van zichzelf, op versregel 279 schrijft hij immers ‘ende ik mach u segghen hoe’ en op versregel 292 ‘als ic u hier na segghen sal’. Die plaatst hij daarbij dan ook nog tussen haakjes om duidelijk aan te tonen dat dit niets met het verhaal zelf te maken heeft. Verder blijft de tekst louter een droge vertelling over het beleg van Mechelen.

Een tweede stijlmiddel dat Velthem hanteert is veel subtieler. De woordkeuze, de manier waarop hij de Mechelaars en hun situatie beschrijft getuigt opnieuw van een duidelijke afkeer van de gebeurtenissen. Vaak gebruikt hij zeer negatieve woorden, of zinnen die enkel als negatief geïnterpreteerd kunnen worden.

Si quamen int stat met groten vare,
 Alsof si alle herteloos waren.
 (Velthem: 4,4609 – 4,4610)

De keuze om de Mechelse vluchtelingen als ‘herteloos’, krachteloos dus, te beschrijven lijkt zeer bewust. De lezer wordt hierdoor zeer subtiel gestuurd om hen te zien als slap en tot slechts zeer weinig in staat. Dit is slechts één van talloze voorbeelden waar Velthem probeert om de mening van de lezer door zijn woordkeuze te beïnvloeden.

Boendale gebruikt daarentegen slechts één keer adjectieven die enkel en alleen bedoeld zijn om twee personages te beschrijven.

Mijn heer Gheraert, die vrome man,
 Ende heer Godevaert van Liere nochtan,
 Twee ridders stout ende siene,
 Die hem scaemden te vliene
 (Boendale: 5,345 – 5,348)

Maar zelfs als hij hier kiest voor het woord ‘vroom’ (en hen daarna bestempelt als twee mannen die nooit zouden vluchten) lijkt hij geen waardeoordeel te geven, maar enkel volgens hem vaststaande feiten weer te geven.

Een volgend punt dat bij Velthem sterk aanwezig is, en bij Boendale volledig ontbreekt, is ironie. De ironie is een ander subtiel middel dat Velthem gebruikt om zijn eigen standpunt over te brengen. Door de spot te drijven met Mechelen en haar inwoners laat hij duidelijk zien dat hun gedrag in zijn ogen ingepast en zelfs lachwekkend is.

Else saen alsi hebben verhord
 Tgeruchte, nochtan datsi niema[n] vort
 Comen en sagen, gingense vlien
 (Velthem: 4,4586 – 4,4588)

In dit fragment laat Velthem duidelijk verstaan dat hij vindt dat de Mechelaars maar bitter weinig in hun mars hadden en eigenlijk eerder laf waren dan heroïsch in hun poging om uit te breken. Ze doen hun wel sterk voor, maar zodra ze iets horen vluchten ze de andere kant op, zelfs als er geen teken van gevaar te zien is.

Verder is, zoals we hierboven al aangehaald hebben, ook ‘de Tobber’ een figuur waar Velthem vol ironie over spreekt en dus zo goed als uitgelachen wordt.

Daer was ene, die de Tobbere hiet,
 Daers vele anginc, dat hi riet.
 (Velthem: 4,4632 – 4,4633)

‘De Tobber’ was een man waarvan men aannam dat hij veel nadacht. Wat Velthem niet schrijft, klinkt even luid als wat er wel staat. Hij *deed* niet veel, dus namen de mensen maar aan dat hij veel nadacht. Later komt hij op die commentaar terug en verwijt hij de man dat als hij evenveel zou gedaan hebben dan dat hij had gezegd, de Mechelaars de strijd wel zouden gewonnen hebben.

Bij Boendale blijft dit soort ‘commentaar’, de ironische manier van vertellen, achterwege. Wat er staat is ook wat er bedoeld wordt. ‘De Tobber’ wordt bij Boendale in het geheel niet vermeld, en waar Velthem de lafheid van de Mechelaars laat doorschemeren als de reden waarom ze in paniek vluchten en in hun haast om te ontsnappen verdrinken, stelt Boendale simpelweg dat er vele mannen verdronken tijdens de strijd.

Oec verdrancker een deel van dien.
 Niet vele soe en mochter ontvlien.

(Boendale: 5,403 – 5,404)

Als laatste is het ook van belang om te kijken naar wat de auteurs in hun teksten wel vermelden, en wat achterwege wordt gelaten. Zo vonden we in verschillende bronnen (onder andere (Poumon: 1968) en (Buskens: 1916)) terug dat er tijdens het beleg van Mechelen een mirakel van Sint Rombout zou plaatsgevonden hebben (één van de aanvoerders zou beschermd zijn door Sint Rombout). Dit wordt op de achtergrond ook afgebeeld in de bijgevoegde prenten. Over dit mirakel wordt echter nog bij Boendale, noch bij Velthem melding gemaakt. Boendale vermeldt in dit hele fragment nauwelijks iets anders dan een opeenvolging van de gebeurtenissen, maar bij Velthem valt de afwezigheid van dit, al dan niet echt gebeurde, mirakel meer op. Velthem houdt het in dit fragment zeker niet enkel op de feiten en is royaal met het toevoegen van extra ‘weetjes’, zoals de belofte van Luik om hen te steunen. Daarbij verteld hij in vorige hoofdstukken van zijn *Spieghel Historiael* wel heel vaak over mirakels die hij de ene keer zelf heeft meegemaakt en de andere keer heeft horen vertellen. Waarom hier dan niets vermelden? Misschien speelde een mirakel aan de kant van Mechelen wel te veel in hun voordeel en paste het niet in Velthem’s vooropgestelde plaatje. Een ander element dat in geen van beide fragmenten expliciet wordt aangehaald is, dat aan de Mechelse zijde ook meisjes en vrouwen zouden meegevochten hebben (Buskens: 1916). Velthem geeft hier echter wel weer onderhands commentaar op.

Entie van Antwerpen hebben vernomen
 Ende rechten scepe opter werp,
 Die nutte waren in dit bederp
 Ende vaste ende starc. Ende daerwaerd saen
 Met vromen cnapen, sonder waen,
 Ende ontmoeten die onder wegen,
 Die van Mechgelne, die daerwaerd cregen,
 Die quamen gevaren met groter vlagen,
 Alse lange alsi niemen sagen.

(Velthem: 4,4675 – 4,4683)

Velthem onderstreept hier zeer uitgesproken dat de Antwerpenaren met sterke jongemannen de strijd aangingen met Mechelen. Voor de Mechelse zijde vermeldt hij echter niets. Misschien omdat het contrast tussen de dappere Antwerpse jongemannen en de Mechelse

vrouwen en meisjes op die manier veel subtieler wordt aangetoond? Velthem eindigt trouwens opnieuw met een ironische noot: de Mechelaars komen dapper aangevaren, zolang ze niemand zien...

Een laatste aspect waar een verschil duidelijk wordt tussen Velthem en Boendale is de beschrijving van hoe de vrede werd gesloten tussen de graaf en de stad Mechelen. In werkelijkheid was Mechelen de verliezer, maar dat betekende niet dat ze zich zomaar overgaven. De stad stelde ook haar eisen, en aan veel van die eisen werd voldaan ((Buskens: 1916) en (David: 1854)). Maar in geen van beide fragmenten wordt dit zo voorgesteld.

Want somme haer scep bleven daer,
 Ende van haren besten menich een
 Waren tAntwerpen ghevoert, in den steen,
 Ende bleven verwonnen soe voert ane,
 Dat si pays gherne ghinghen ane,
 Ende orlogheden nemmermere
 Opten hertoghe, haren here.

(Boendale: 5,408 – 5,414)

Boendale spreekt hier enkel over de gevangenen in Antwerpen en zegt dat de Mechelaars maar al te graag een vrede aangingen en daarna ook nooit meer de oorlog verklaarden aan hun heer. Velthem daarentegen stelt het helemaal anders voor. De Mechelaars moeten aan hun heer toegeven dat ze in de fout zijn gegaan en allerlei verdere toegevingen doen, waaronder hun stadsmuren afbreken, om de vrede te herstellen. Velthem voegt er echter onmiddellijk aan toe dat ze helemaal niet van plan zijn om hun belofte en eden te houden en dat alles wat ze wel doen voor hun heer slechts schijn is.

So werd gemanselt heymelike,
 Datmen dit slichte oec haestelike,
 Ende dat sijt weder maecten daer naren
 Die gate, die daer te broken waren.
 Om gelt waest daer gepoent al,
 Dat Brabant namaels rouwen sal.

(Velthem: 4,4798 – 4,4803)

Hier toont Velthem al aan dat de allereerste belofte die Mechelen maakt, de stadsmuren afbreken, meteen daarna wordt verbroken. Brabant had met Mechelen een overeenkomst gesloten, maar dat zouden ze zich snel berouwen.

Het lijkt ons duidelijk dat er een groot verschil bestaat tussen de benadering van Boendale en Velthem. Boendale blijft objectiever en vertelt de hele geschiedenis in zo'n 140 versregels. Velthem vult zijn vertelling op met tussenwerpsels, commentaren en andere toevoegingen die duidelijk zijn standpunt laten merken waardoor het hem zo'n 330 versregels kost om hetzelfde verhaal te vertellen. Het lijkt ons dat Velthem, naast zijn kroniekschrijven, zeker ook een ideologische, opvoedende bijbedoeling had met zijn vertelling over het beleg van Mechelen.

BIJLAGE : KRITISCHE EDITIE

Voor het notenapparaat met de emendaties, conjecturen en varianten hebben wij ons voor de fragmenten van Velthem gebaseerd op de kritische editie van Vander Linden, De Vreese, De Keyser & Van Loey, 1906-1938. Voor de fragmenten van Boendale hebben we de editie van Willems, 1839 gebruikt waarin vier handschriften vermeld worden.

- Velthem: p. 19-25
- Boendale: p. 26-29

HOE DIE HERTOGE MECHGELEN BELACH. X

- Doemen screef 1300 jaer
ende 3, so werd openbaer
een grote orloge in Brabant.
Want die van Mechgelne willen die hant
4,4480 keren ende Brabant ontsecgen.
Hier ombe wildet die hertoge beleegen,
als hi oec dede met groten here.
Die van Loven ende Brusele quam ter were
in dene side met menigen dorpe
4,4485 ende belagent so na datmen haer worpe
wel met enen stene, Godweet.
Daer lagensi lants ende breet
van Brucelporte tote Hanswijk.
Die van Antwerpen des gelijc
4,4490 lagen bander side, met menigen man,
die hem uten lande van [Rien] quam an.
Entie van Liere ende daer omtrent
van tot Opberge waren gesent
die kempen der Kempen, dat verstaet wel.
4,4495 Ende dat dit orloge dus gevel
dat was opten goeden Vridach
datmen Mechgelen dus belach.
Nu liep die Dele tusscen dit here
sodat elc in sinen were
4,4500 licgen moeste ende niet comen mochte
al ware dathem yewent dochte.
Dus moesten versceden wesen.
Nu geviel binnen desen
dat 1 pays werd geroepen
4,4505 ende al die wile behendelike uutslopen,
die van Mechgelne, bander side
tAntwerpenwaerd, die vanden stride,
niet en wisten, noch hadden hoede
want si waenden oec inden moede
4,4510 alse van payse seker gedaen.
Dus wordense bedrogen op dese waen.
Doch wederstoedense dat conroet,
maer daer bleef her Geraerd doet,
1 ridder, een stout joncman,
4,4515 want hi hem int eerste quam an
eer die ander gereet waren.
Doch moestense weder in varen
ende sloten haer porten daer ter stonde.
Dit was recht een Paschavonde. <57vd>
4,4520 Si reden som tot biden porten.
Daer quam selc op andren horten
van onsen lieden als men daer
udwaerd scoet dorden vaer.

Titel : X *i.p.v.* .lx. **4,4493** Opberge *i.p.v.*: op berge **4,4499** sodat *i.p.v.*: so dat **4,4505** uutslopen *i.p.v.*: wt slopen **4,4507** tAntwerpenwaerd *i.p.v.*: tAntwerpenw'd **4,4512** wederstoedense *i.p.v.*: weder stoedense

- Som tiden liepen daer 1 groet geluut:
- 4,4525 Die van Mechgelne trocken uut.
Maer inne wane niet dat sijs wille
hadden enige stont, lude of stille,
want 1 tant jegen al 1 lant
ute trecken waer groet pant.
- 4,4530 Si hadden gehadt oec vrese mere,
maer si getroesten hem herde sere
opt lant van Ludeke want daer binnen
was 1 here die dede bekinnen
dattie van Ludeke souden comen
- 4,4535 entie stat hulpen begomen.
Maer weet dat wel overwaer
hi wilde selve wesen van daer.
Mi wondert oec sere van vroeden lieden
hoe si wilden dit bedieden
- 4,4540 in wat manieren ende oec hoe,
hoe die van Ludeke soude comen toe
om hem enige hulpe te doene.
En wistense niet dat menich coene
serjant in Brabant was geseten?
- 4,4545 Eer die van Ludeke die verbeten
ende dor shertogen lant souden siden,
het souden oec vele dage liden.
Int leste, als opten Paeschavont,
geboet die hertoge ter selver stont
- 4,4550 datmen oprake ende voer van daer.
Men souds anders begaden daer naer.
Dus trocken daer elc thuswaerd saen
ende lieten Mechgelne aldus staen.

HOE MEN VERBOET DATMEN GEEN GOET IN MECHELNE LIET COMEN. XI

- Doen si van Mechlen waren gesceden,
- 4,4555 dede die hertoge saen gereden
soudeniere ende deedse leggen
te Vilvorden om dus wederseggen
dien van Mechgelle haer utvaerd.
Int ander side oec te Lovenwaerd
- 4,4560 omtrent Meerbeke, optien pas,
daer lager oec die wachten das
oft die van Mechgelen yet uutquamen.
Bander side Mechgelne, als wijt vernamen,
lagen soudeniere die die stede
- 4,4565 wachten van uut verne ende oec mede

4,4525 uut *i.p.v.*: wt 4,4536 overwaer *i.p.v.*: over waer 4,4550 oprake *i.p.v.*: op brake 4,4552 thuswaerd
i.p.v.: thus w'd *Titel*: XI *i.p.v.* .lxi 4,4556 soudeniere *i.p.v.*: saudeniere 4,4557 wederseggen *i.p.v.*: weder
seggen 4,4559 Lovenwaerd *i.p.v.*: Loven w'd 4,4562 uutquamen *i.p.v.*: wt quamen 4,4564 soudeniere
i.p.v.: saudeniere 4,4565 uut *i.p.v.*: wt

- dat daer niemen soude varen in
die hem soude bringen enich gewin.
Dus waest in allen siden beset
van Paschen tote tSinxen met.
- 4,4570 Eens waren si uut gevaren,
recht te Hofstadenwaerd twaren
ende hadden hem vermeten dat
tot Lovene te verne ander stat
ende al te haelne datsi vonden,
4,4575 wat datsi bevaren conden.
Doen si dus uut waren gevaren,
wordens een lettel liede gewaren.
Niet si 40, dat wel verstaet.
Dese maecten 1 stout gelaet
4,4580 ende 1 geruchte herde groet.
Ende reden dus op geen conroet
dat uute Mechgelne was getogen
dat daer sceen also vermogen
oft soude varen daret wilde
4,4585 beide met spere ende met scilde.
Alse saen alsi hebben verhard
tgeruchte, nochtan datsi nieman vort
comen en sagen, gingense vlien
watsi mochten ende mettien
4,4590 somech, die wel gereden was daer,
drie ofte 4 quamen hem so naer
datsi riepen: ‘Gi blivet gevaen!
Slaet doet! vanc! laets niet ontgaen!’
Dus versagense so die viere
4,4595 dat an Hofstaden, an die riviere
daer die brugge over den vlos,
so sere drongen eersi daer los
over die brucge comen conden
datter int water vielen ter stonden
4,4600 die ute moesten swimmen dare.
Haer gesellen namen qualijc ware
want si lietense daer mettien
ende ginge vaste vlien mettien
oft si mochten quamen uut.
4,4605 En horde nieman selc geluut
noch so grote ene scoffiringe
alsi daer hadden onderlinge
daer cume si 40 volgeden nare.
Si quamen int stat met groten vare
4,4610 alse of si alle herteloes waren.
Noch gevielen hier utvaerde naren.
Si ware tot Seemse 1 werf comen
ende asselgierden den tor, hebbic vernomen,
maer niet lanc was daer haer dagen

4,4570 uut *i.p.v.*: wt 4,4571 Hofstadenwaerd *i.p.v.*: Hofstaden w’d 4,4576 uut *i.p.v.*: wt 4,4582 uut *i.p.v.*:
wt 4,4587 nieman *i.p.v.*: niemare 4,4600 ute *i.p.v.*: vte 4,4604 uut *i.p.v.*: wt 4,4611 utvaerde *i.p.v.*: vt
v’de; naren *i.p.v.*: varen 4,4612 Seemse *i.p.v.*: Scemse

- 4,4615 want die te Vilvorden lagen
trockense daerwaerd. Doen keerdense weder
in haer stat. Dus op ende neder
proefden si hem, hebbic beseven,
maer si werden weder in gedreven.
- 4,4620 Dus duerde dit tot tSinxen toe
datsi lagen besloten alsoe.
Die wege alle groet ende smal
die daer gingen, waren al
met gerse met crude overgaen
- 4,4625 als ofter noyt wech hadde gestaen.
Om tSinxenen begonsten haer spise
so nauwen in allen wise
ende haer belof faelgierde oec mede
dattie van Ludeke daer ter stede
- 4,4630 hem geloefden. Ende om dese dingen
si menigen raet anevingen.
Daer was ene die de Tobbere hiet,
daers vele anginc, dat hi riet.
Enen raet hebben si nu vonden.
- 4,4635 Dien salic u secgen nu ter stonden.

HOE DIE VAN MECHGELNE UTTROCKEN. XII

- Na desen worden te rade des
die van Mechgelne, sijt seker des,
datsi ut willen trecken
ende hem tAntwerpen willen recken
- 4,4640 met starken scepen uter Dele.
Dies was daer ut gesocht nu vele
die dese bederve nu doen soude.
Met bliscepen, met groter vroude
manden si die scepe ginder.
- 4,4645 Sine dochten hem genen hinder,
so wel waren haer scepe bewaerd.
Daer was een scip in die vaerd
dat boven die ander ginc wel hoge.
Dit was gemaect jegen al orloge
- 4,4650 ende voersien achter ende voren.
Niemen, waendensi, dathem toren
ofte scade soude connen doen.
Hier in was die Tobbere ende ander baroen
die vorbaerste wilden wesen daer.

4,4616 daerwaerd *i.p.v.*: d'w'd **4,4621** lagen *i.p.v.*: sagen **4,4624** overgaen *i.p.v.*: over gaen **4,4631**
anevingen *i.p.v.*: ane vingen **Titel**: XII *i.p.v.* .lxij. **4,4633** anginc *i.p.v.*: an ginc **Titel**: uuttrocken *i.p.v.*:
wttrocken **4,4638** ut *i.p.v.*: vt **4,4640** uter *i.p.v.*: vter **4,4641** ut *i.p.v.*: vt **4,4650** voersien *i.p.v.*: voer
sien **4,4653** Tobbere *i.p.v.*: Cobbere

- 4,4655 Ute trecken si daer naer
in dier maniere oft si soudē
dwingen alle die si wouden.
Oec mochten sijt daer al sconfieren
tote Antwerpen, tote optie rivieren,
4,4660 quinsiquans: nu bringe wijt al
dat wi vinden groet ende smal.
Grote beroemlike worde
men daer onder hem secgen horde.
Die Tobbere sprac so hoge tale <58ra>
4,4665 ende so stoute, datmen waende wale,
dat hise alle allene soude dwingen
die hi vonde ende vor hem bringen.
Oec seidemen dat hi had vermeten
hi soude van enen hertoge eten
4,4670 die oec soude sijn gebraden.
Dat dese mochte comen te genaden
sint doen hi was gevaen.
Dat heeft mi wonder, sonder waen.
Nu sijn dese scepe vort comen
4,4675 entie van Antwerpen hebben vernomen
ende rechten scepe opter werp
die nutte waren in dit bederp
Ende vaste ende starc. Ende daerwaerd saen
met vromen cnapen, sonder waen.
4,4680 Ende ontmoeten die onder wegen
die van Mechgelne die daerwaerd cregen,
die quamen gevaren met groter vlagen
alse lange als niemen sagen.
Maer doensi die scepe dus sagen comen
4,4685 faelgierden therte daer hem somen
oec wildense wel overwaer
datsi niet waren comen daer.
Dus begonden gene scepe naken
ende men sloech daer in met haken
4,4690 ende trocken deen ten andren ward
ende gingen daer slaen ongespard
ene grote porsse ende ene starke.
Dat grote scip, dat grote barke,
die van Mechgelne daer was comen,
4,4695 werd getrocken van hem somen
ten ondiepen weerd so dat conde
niegeren comen optie stonde.
Liede oec die woenden daerbi
ende tgeluut horden ende tgecri,
4,4700 quamen daerwaerd ende stoeden in staden
dien van Antwerpen. Dus worden verladen
die van Mechgelne ende worden gevaen.
So sijn si oec daer ontgaen
die in dappere scepen waren
4,4705 ende sijn te Mecgelnewaerd gevaren

4,4664 Tobbere *i.p.v.*: Cobbere **4,4692** sterke *i.p.v.*: sterke **4,4696** weerd *i.p.v.*: w'd **4,4704** scepen *i.p.v.*:
scoepen, *maar de o is in het hs. geëxpungeerd* **4,4705** Mecgelnewaerd *i.p.v.*: Megelnew'd

- ende lietent weten(t) die vander stede.
 Om dit ward ginder groet gecri.
 Hen dochte nu wel datsi hierbi
 in hant souden moeten vallen.
- 4,4710 Haer grote word, haer grote eallen,
 ward nu altemale gecest.
 Dat smeken donct hem wesen best,
 alst oec es, weet dat wel.
 Die van Antwerpen hadden groet tspel <58rb>
- 4,4715 met haren gevangen ende keerden omme.
 Si swegen nu recht alse stomme,
 die daer voren so coene scenen
 Dat sijt al wilden verbenen.
 Die Tobbere met sinen gesellen stout,
- 4,4720 ic wane hi nu silentie hout
 ende sprect sine vemen onder sinc tande.
 Haddi also wel geroerd sine hande
 ende den arm int gevechte
 als siere tonge hadde plechte
- 4,4725 eer hi daer te stride in quam,
 hi maecte den menigen gram
 want hi had al verslegen
 dat hem waren comen jegen.
 So mocht hi ende sine gesellen twaren
- 4,4730 weder thus wesen gevaren.

HOE DIE PAYS WAS GEMAECT JEGEN DEN HERTOGE. XIII

- 4,4740 Nu hort vort van desen doene
 hoe gemaect werd die soene
 tuscen den hertoge entie stede.
 Daer werd gegeven saen .i. vrede
 dat deen ten andren mochte varen
- 4,4745 om haer dinge doen verclaren
 dat si wilden nu anevaen.
 Haer liede, die daer sijn gevaen,
 soudensi herde gerne gewinnen
 wisten sijs hoe beginnen.
- 4,4750 Hieraf werd geleit 1 dach
 hoement den hertoge beteren mach
 van datsi op hem hebben gedaen.
 Dier tuscen gingen, ordineerden saen
 wat die van Mechgelle doen moeten
- 4,4755 daer si den hertoge mede boeten.
 Irst bekinden si daer sijn recht
 datsi in orloge waren sculder echt
 te varne daerwaerd dat hi vore.

4,4708 hierbi *i.p.v.*: hier bi **4,4719** Tobbere *i.p.v.*: Cobbere *Titel*: pays *i.p.v.*: paus; XIII *i.p.v.* .lxiii.
4,4740 *er ontbreken vijf regels in de nummering* **4,4746** anevaen *i.p.v.*: ane vaen **4,4750** Hieraf *i.p.v.* hier af
4,4757 in orloge *i.p.v.*: orloge; *de emendatie is van* Verdam (Middel nederlandse Woordenb., VII, kol. 801) **4,4758**
 daerwaerd *i.p.v.*: d'w'd

- Ende daer sijn ander steden worden in rore,
 4,4760 daer moesten si alle varen mede.
 Ende geloefdent bi sekerhede.
 Dit bekinden si hem daer al fijn
 oec dat die vischemarct waer sijn,
 ende si wildene hebben tenen here.
 4,4765 Dit bekinden si hem daer mere.
 Dit besekerdense hem aldaer
 ende vele stucken overwaer
 diesi onlange selen houden.
 Welc tijd dat si yet vercouden,
 4,4770 so selen sijs al ave gaen
 ende 1 ander here ontfaen.
 Sine mickens niet al, overwaer,
 al huldensi hem 3 werf op 1 jaer.
 Datsi den hertoge nu daden ere
 4,4775 dat dede bedevard groet ende sere,
 want si niet vorder comen mochten.
 Dese dinge si vaste ondersochten.
 Ende oec so was daer wel besproken
 dat die veste soude sijn te broken
 4,4780 so datmer mochte in allen siden
 over gaen ende over riden
 gelijct dat waer 1 slecht land.
 Hier met wordensi te delivereert thant
 die gevangene, ongescaedt
 4,4785 van haren live. Doe dit gestaedt
 vaste was in beden siden,
 doen dede die hertoge ten selven tiden
 den dorplieden gebieden daer,
 die optie 3 milen woenden naer,
 4,4790 datsi te Mechgelne trecken saen
 entie veste slechten gaen.
 Daer quamen die dorpliede, godweet,
 ende slichten an die veste gereet.
 Bi selker porten maecten si 1 gat
 4,4795 daer men wel riden mochte dor dat.
 Ende hierbinnen dat dit gesciede,
 dat aldus slichten die liede,
 so werd gemanselt heymelike
 datmen dit slichte oec haestelike
 4,4800 ende dat sijt weder maecten daer naren
 die gate die daer te broken waren.
 Om gelt waest daer gepoent al
 dat Brabant namaels rouwen sal.
 Hiermet werd 1 inde des.

<58rc>

4,4766 aldaer *i.p.v.*: al daer **4,4767** overwaer *i.p.v.*: over waer **4,4781** over gaen ende over riden *i.p.v.*:
 overgaen ende overriden **4,4788** dorplieden *i.p.v.*: dorp lieden **4,4792** dorpliede *i.p.v.*: dorp liede
4,4796 hierbinnen *i.p.v.*: hier binnen **4,4804** Hiermet *i.p.v.*: hier met

DORLOGHE VAN JANNE ENDE VAN DIEN VAN MECHELEN. IV

- 5,275 Alse dander Jan hadde gheweest, voerwaer,
 hertoghe ontrent negen jaer,
 viel hi in orloghe ende in irbat
 jeghen Mechelen die stat
 ende ic mach u segghen hoe.
- 5,280 Het gheviel tenen tide soe,
 Dat van Ludeke die bisscop
 den hertoghe hadde ghedraghen op
 sijn recht van Mechline der stede
 soe dat hi daer binnen dede
- 5,285 sinen rechtre van sijnre hant
 ende hem der stat onderwant.
 Nu ghevielt onlanghe na dien stonden
 dat die ghemeente wonden
 enen goeden man van der stat
- 5,290 (want die ghemeente wart ghehat
 vanden goeden lieden over al
 als ic u hier na segghen sal).
 Die hertoghe, die dit vernam,
 quam of hi ware gram
- 5,295 met ridders ende met knapen
 te Mechelen waert met wapen
 om dat hi van des ambachs knechten
 die overdaet wilde berechten.
 Want die ander lieden van der stede
- 5,300 ruumden om desen onvrede.
 Want si die ghemeente ontsaghen
 ende voeren dit den hertoghe claghen.
 Alse die hertoghe dus quam daerwaert,
 waren die van binnen vervaert
- 5,305 ende vielen des wel op hare hoede
 dat die hertoghe, in erren moede
 te haestelike mochte rechten gaen
 (als hi te voren hadde ghedaen
 tAntwerpen, daermen liede nam tleven
- 5,310 dat beter ware achter bleven)
 ende sloten hare porten toe
 jeghen den hertoghe ende de sine doe.
 Die hertoghe wart gram hier omme
 ende belach die stat al omme,
- 5,315 Ende stac in die huuse den brant
 die hi buten vesten vant.

5,287 Nu ghevielt onlanghe na dien stonden *i.p.v. hs. Affligem*: Daer na geviel teenen stonden **5,288** wonden *i.p.v. hs. Kluit en Affligem*: vonden **5,289-5,290** enen goeden man van der stat want die ghemeente wart gehat *i.p.v. hs. Affligem*: enen goeden man setten ter vaert want die gemeente wart seer hart **5,297-5,298** om dat hi van des ambachts knechten die overdaet wilde berechten *i.p.v. hs. Affligem*: om dat hy der ambacht knechten haer ambacht wilde berechten **5,299** die ander lieden *i.p.v. hs. Kluit, Van den Damme en Affligem*: die goede liede **5,307-5,308** te haestelike mochte rechten gaen als hi te voren hadde ghedaen tAntwerpen *i.p.v. hs. Affligem*: hem yet op hen mochte vertoren, daer sy by mochten worden verloren als tAntwerpen

- Rechte op enen witten dondersdach
 die in die passie weke ghelach.
 Antwerpen, Liere ende tvolc van Rien
 5,320 was gheleghen te gadere mettien
 te Rien waert over die side.
 Die hertoghe lach ten selven tide
 met die van Brabant, onghescaert,
 int ander side te Brabant waert
 5,325 soe dat deen den andren, om gheen verladen,
 en hadde moghen comen te staden.
 Minnebroedere ende Jacobine
 liepen sere ende daden pine
 tusschen den hertoghe ende der stat
 5,330 om te paysene dat debat.
 Soe dat die van Antwerpen, sonder waen,
 ende die van Liere hadden verstaen
 dat die vrede ware ghegheven.
 Hier bi ghinghense leven
 5,335 metten bliden die buten waren
 op dien troest dat vrede ware.
 Die van Mechelen, die dit bespieden,
 quamen ute met haren lieden
 eer ment wiste tote in dat here
 5,340 ende sloeghen doot, na haren ghere,
 goede liede. Dat scade was groot.
 Dander volc dat onscoot
 daert mochte, hier ende daer.
 Daer soe bleef van Vorslaer
 5,345 mijn heer Gheraert, die vrome man,
 ende heer Godevaert van Liere. Nochtan
 twee ridders stout ende siene
 die hem scaemden te vliene.
 Ende daer toe knapen, stout ende coene,
 5,350 die gheweest hadden in meneghen doene
 moesten daer verliesen tleven
 daer hoer vriende rouwe om dreven.
 Dus bleef dat orloghe staende
 recht toter oest maende
 5,355 ende die hertoghe dede verbieden
 al omme ende omme sinen lieden
 dat men gheen goet inde stat
 brachte, dat men dranc of at.
 Ende alsi ute trocken om bejaghen,

5,317 dondersdach *i.p.v. hs. Affligem:* donredach **5,320** was gheleghen te gadere mettien *i.p.v. hs. Van den Damme:* was te gader gehopen mettien, *i.p.v. hs. Affligem:* waren tsamen gelegen mettien **5,323** onghescaert *i.p.v. hs. Kluit, Van den Damme en Affligem:* onghespaert **5,324-5,325** int ander side te Brabant waert soe dat deen den andren, om gheen verladen *i.p.v. hs. Affligem:* over die syde te Brabant waert zoo dat deen den andren onverladen **5,335** metten bliden die buten waren *i.p.v. hs. Tongerlo en Affligem:* metten bliden, buten vare **5,342-5,343** dander volc dat onscoot daert mochte hier ende daer *i.p.v. hs. Affligem:* die daer mochte die onscoot die een hier, dander daer **5,344** bleef *i.p.v. hs. Affligem:* bleef doot **5,347** twee ridders stout ende siene *i.p.v. hs. Affligem:* sijn ij broeders stout ende tontsiene **5,348-5,349** die hem scaemden te vliene. Ende daer toe knapen, stout ende coene *i.p.v. hs. Affligem:* ende daertoe ridderen, stout ende coene, ende ooc knapen van vromen doene **5,359** trocken *i.p.v. hs. Affligem:* quamen

- 5,360 bleven haer liede dicke verslaghen
met hopen hier ende daer.
Dus dede men hem groten vaer
oec daden si weder quaet
alsi mochten. In haer ghelaet
5,365 scenen si fier ende even stout
dat haer volc sint ontgout.

HOE DIE VAN MECHELEN VERWONNEN BELEVEN TEN VLIETE BIJ RUPELMONDE. V

- Doen die van binnen saghen faelie
an haer coren, an haer vitalie
worden si alsoe beraden
5,370 dat si sceppe maken daden
sterc, hoghe ende wide,
wel ghevisiert ten stride.
Daer si mede waenden varen
daer si wilden sonder sparen
5,375 ondancs iemans. Met hare cracht
ende trocken ute metter macht
bernende met sulphere viere.
Soe vreeselic ende soe onghehiere
oft die duvel uten hellen
5,380 hadde gheweest ende sine ghesellen,
rechte neder ter Scelde waert
tshertoghen hulpe die hem bewaert
hier jeghen hadde ende versien.
Wederstoedense mettien
5,385 vromelic op die stonde
te sceppe boven Repelmonde
daer dat ghemoet was soe scerp
want men scoet ende werp
vruchtelijc in beiden siden.
5,390 Elc ghinc op andren striden
dapperlike al dat si conden.
Voer den daghe dat si begonden
alsoe dat starc stoet die strijt
toter hogher primetijt.
5,395 Die van Antwerpen quamen doe
vromelic gheronnen toe
ende ghinghen scieten, warpen ende slaen
soe dat die van Mechelen moesten gaen
tonder ende, gheloefs lien,

5,367 faelie *i.p.v. hs. Kluit*: faelgen. *Dit kapittel wordt in hs. Van den Damme niet teruggevonden, daarentegen heeft men daarin de bladzijden 292-298 van de gedrukte Spiegel Historiael van Velthem genomen.* **5,377** bernende met sulpher viere *i.p.v. hs. Tongerlo en Affligem*: berrende met solfer fiere **5,378** onghehiere *i.p.v. hs. Tongerlo*: onghiere **5,389** vruchtelijc *i.p.v. hs. Kluit*: vromelic **5,390** Elc ghinc op andren striden *i.p.v. hs. Affligem*: Deen ginc op den andren striden **5,399** tonder ende gheloefs lien *i.p.v. hs. Tongerlo*: tonder gaen ende geloeses liden, *i.p.v. hs. Affligem*: onder des darric lien

- 5,400 die beste van haerre partien
algader daer ghevaen bleven
ende vele verloeser tleven.
Oec verdrancker een deel van dien,
niet vele soe en mochter ontvlien.
- 5,405 Cost, pine ende arbeit
die si ane die scepe hadden gheleit
was al verloren, dat es waer,
want somme haer scepe bleven daer.
Ende van haren besten menich een
- 5,410 waren tAntwerpen ghevoert in den steen
ende bleven verwonnen soe voert ane
dat si pays gherne ghinghen ane
ende orlogheden nemmermere
opten hertoghe, haren here.

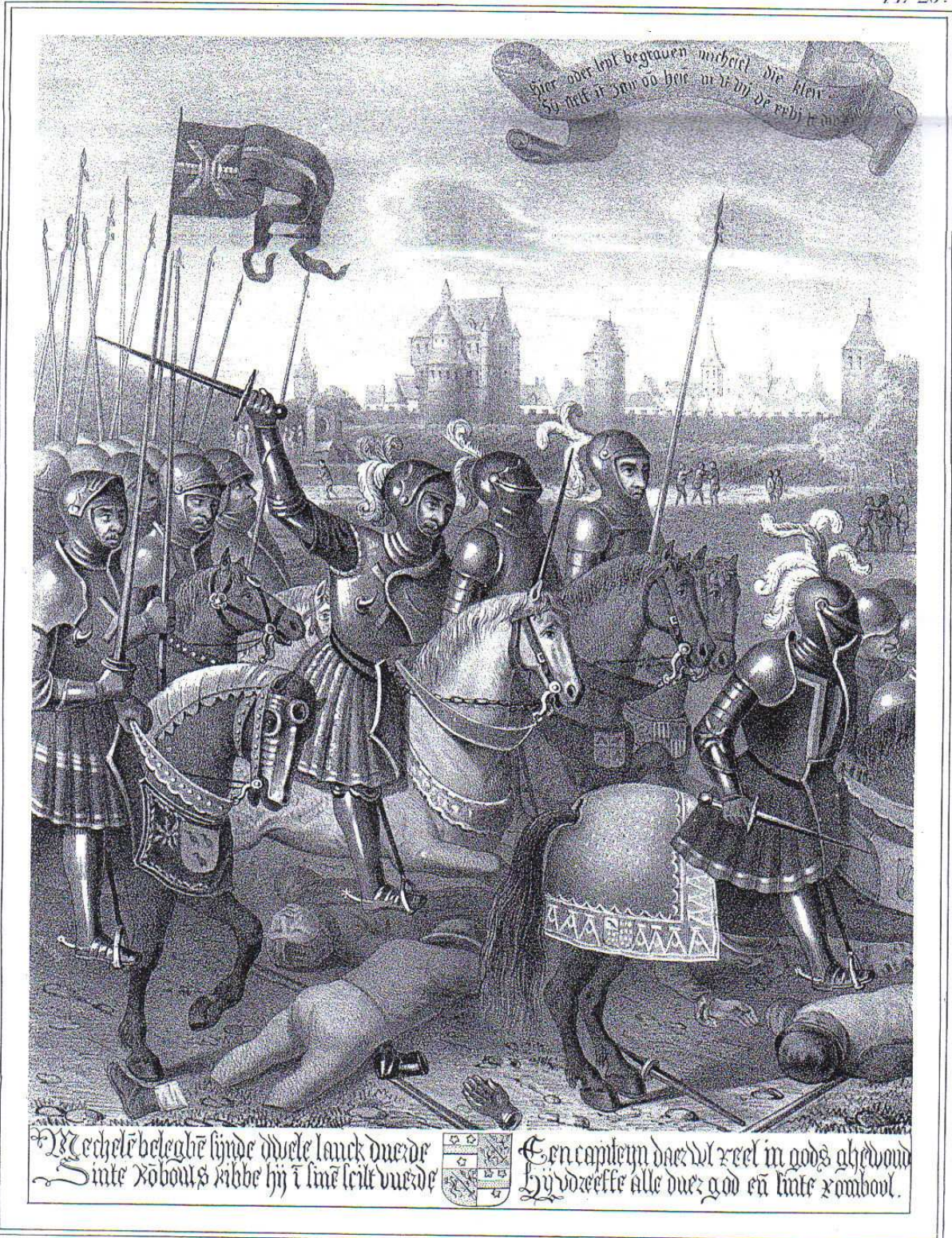
5,402 ende vele verloeser tleven *i.p.v. hs. Affligem:* ende oec ginc mender daer veel ontlopen **5,404** mochter
i.p.v. hs. Affligem: conster **5,408** want somme haer scepe bleven daer *i.p.v. hs. Affligem:* want hoer scepe
bleven daer **5,413** nemmermere *i.p.v. hs. Kluit:* voirt mermere, *i.p.v. hs. Tongerlo:* daer na niet mere **5,414**
haren here *i.p.v. hs. Kluit:* hoer overhere

BIBLIOGRAFIE

- Buskens, Emiel, *Mechelen in 't verleden*. Mechelen: Drukkerij H. Dierickx-Beke Zonen, 1916.
- David, J, *Geschiedenis van de stad en de heerlijkheid van Mechelen*. Leuven: Vanlinthout en Cie, 1854.
- Hage, A.L.H., *Sonder Favele, sonder lieghen. Onderzoek naar vorm en functie van de Middelnederlandse rijmkroniek als historiografisch genre*. Groningen: Wolters-Noordhoff/Forsten, 1989.
- Poumon, Emile, *Mechelen. Zijn geschiedenis, zijn kunstpatrimonium*. Vilvoorde: A. Gallet, 1968.
- Sleiderink, Remco, 'Lodewijk van Velthem. De onnoemelijke ambitie van een Brabantse dorpspastoor', in Remco Sleiderink & Veerle Uyttersprot & Bart Besamusca (red.), *Maar er is meer. Avontuurlijk lezen in de epiek van de Lage Landen*. Leuven: Davidsfonds/Literair, 2005, 109-129.
- Summerfield, Thea, 'Simon de Montfort, Edward I en koning Arthur in Velthems Voortzetting van de Spiegel Historiae', in: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal-en Letterkunde* 4 (1998), 1-16.
- Vander Linden, Herman, e.a. (ed.), *Lodewijk van Velthem's Voortzetting van den Spiegel Historiae 1248-1316*. Brussel: Hayez, 1906-1938, Académie royale de Belgique.
- Willems, Jan Frans & Bormans Jean-Henri, (ed.), *De Brabantsche Yeesten, of Rymkronyk van Brabant*. Brussel: Hayez, 1839-1869, Académie royale de Belgique.

APPENDIX

De bijgevoegde afbeeldingen zijn zestiende-eeuws. Bijgevolg zijn er enkele anachronismen te zien. Zo is het stadszicht dat op de achtergrond te zien is, het zicht van de stad in de zestiende eeuw, en is het niet zeker of de afgebeelde wapenschilden nu van het jaar van de strijd zijn, of uit de zestiende eeuw. Verder is op afbeelding, zoals we reeds vermeld hebben, te zien hoe op de achtergrond het schrijn van Sint Rombout wordt rondgedragen ter herdenking van het mirakel, en is op diezelfde afbeelding de figuur die met de rug naar de naar ons staat afgebeeld waarschijnlijk een vrouw.

† Sinte Zombout hielt mechelen wt vele plaghe
Ter memoeren so wort om ghezaghet

Sy Sibbe gat seghe int ghevichte
Sy heyllich lieggaē met meuwē lichte